

Megkülönböztetések – Kulcsár Szabó Ernő legújabb tanulmánykötetéről

Kulcsár Szabó Ernő, korunk talán egyik legjelentősebb magyar irodalomtörténésze nemrég új tanulmánykötetet jelentetett meg az Akadémiai Kiadó gondozásában. A vaskos, több mint háromszáz oldalas könyv tizenöt válogatott tanulmányt tartalmaz, melyek többsége az esztétikai és a mediális megkülönböztettség közötti feszültséget vizsgálja, számos esetben az irodalmi modernség eminens példáin keresztül.

A kötet elsősorban irodalomelméleti munkának tekinthető, habár műelemző igényvel fellépő tanulmányok is megtalálhatók benne. Az előszó helyett álló, *Szellem vagy betű?* című tanulmányban a szerző felvezeti a kötet koncepcióját, meghatározza vizsgálódásának további pontjait. Ezt követi *Az értekező beszéd „irodalma”* című tanulmány, mely az irodalomtudományos értelmezés performatív jellegét vizsgálja. Ezután főként (értelmezés-) elméleti tanulmányokkal találkozhatunk a kötetben, melyek olyan kérdéseket feszegetnek, tekinthető-e még szövegtudománynak, tehát pusztán a szövegekkel

foglalkozó tudománynak a filológia, hogyan alapozódott meg az esztétikai tapasztalat konstrukciója a magyar irodalmi modernségben, illetve hogyan születtek, születhettek meg a nemzeti tudományok a történetiséggel összefüggésben. A továbbiakban a szerző irodalom és társadalom kapcsolatát is vizsgálja néhány tanulmány erejéig, többek között a *Laikus olvasás és esztétikai megkülönböztetés* című írásban azt a kérdést veti fel, vajon vége van-e a műveltségi irodalomeszménynek, érdemes-e még fenntartani a laikus olvasás – hivatásos olvasás eddig kézenfekvőnek látszó dichotómiáját? Az *A tudás mint a nyelv befagyasztása* című tanulmány többek között olyan súlyos megértés-elméleti kérdéseket feszeget, hogy vajon a sztereotípiák hozzájárulnak-e a világ megértéséhez, vagy inkább gátolják azt? Az irodalom- és kultúraelméleti, illetve megértés-elméleti problémákat vizsgáló tanulmányok után irodalomtörténeti jellegű írások következnek, azonban ezek sem hagyják figyelmen kívül irodalom és társadalom, illetve irodalom és kultúra közvetlen kapcsolatát. Kulcsár Szabó foglalkozik többek között a *Nyugat* lehetséges kultúrafogalmának meghatározásával, illetve a magyar és a közép-európai modernség jellemzőinek összehasonlításával, majd megkísérli Babits és a kései modernség konfliktusos viszonyát tisztázni, valamint József Attila költészetének bizonyos darabjait *a humán visszavonulás* lírájaként újraolvasni. A kötet végén a „*Magát mondja, ami írva van*” című tanulmány kitekintést tesz a legújabb magyar líra alkotóira, többek között olyan fiatal költők, mint Karafiáth Orsolya, Varró Dániel, Nemes Z. Márió, Krusovszky Dénes, Bajtai András vagy Málik Roland műveire vetve egy-egy pillantást, majd a „*Humanitas*”, *igazság, felelősség* címet viselő tanulmány a bölcsészettudományok egyetemi oktatásának helyzetéről, illetve problémáiról igyekszik képet alkotni. A könyv egy olyan, immár a jövőbe tekintő írással, az *Üzem vagy műhely?* című értekezéssel zárul, mely azon kérdéseket teszi fel, vajon válaszút előtt állnak-e a humán tudományok, radikálisan át fog-e alakulni a jövőben a bölcsészet- és társadalomtudományi gondolkodás, illetve milyen

szerepe van ebben a felsőoktatásban végbe ment reformoknak? A tanulmány sugalmazása szerint mindenképpen elkerülhetetlen a humán tudományokban az új aspektusok figyelembe vétele alapján történő vizsgálódás, illetve a szakterületek jelenlegi tagolása is mindenképp revízió alá veendő a jövőben. Megítélésem szerint a *Megkülönböztetések* azért is fontos tudományos munka, mert az irodalomelméleti és – történeti problémák feszegetése mellett problémacentrikusan tekint a felsőoktatás és a humántudományok általános társadalmi helyzetére, illetve hangsúlyozza az irodalomtudomány napjainkban egyre megkerülhetlenebbé váló interdiszciplináris jellegét, más tudományterületekkel (például esztétika, médiatudomány, filozófia, információelmélet, kultúratudomány, stb.) való megbonthatatlan kapcsolatát. A kötet vizsgálódásai, értelmezései nem valamely elvont, megfoghatatlan irodalomfogalmat vizsgálnak, hanem figyelembe veszik azt a tényt, hogy az irodalom, s általában a művészet emberi és társadalmi produktum, a megértés, a gondolkodás pedig alapvetően emberi tapasztalat és cselekvés eredménye. E tanulmányok nem csupán felvetnek, majd elégedetten megoldottnak nyilvánítanak bizonyos problémákat, hanem felhívják a figyelmet a napjainkban zajló irodalmi és kulturális folyamatokra, lehetséges jövőbeni fordulatokra, megoldásra váró kérdésekre. Habár a tanulmánykötet szövegei főként hermeneutikai kérdezőhorizontból indulnak ki, nem gondolom, hogy szerzőjük emiatt mintegy tudományos csőlátással lenne vádolható, hiszen a hermeneutikának alapvető jellemvonása a nyitottság és az interdiszciplinaritás, a különböző nézőpontok összekapcsolása. Kulcsár Szabó Ernő új tanulmánykötetének megítélésem szerint magyar nyelvterületen méltó módon lépést tart az európai irodalom- és kultúratudományi diszkurzus legújabb vizsgálódásaival, reflektál az újonnan felmerülő problémákra, épp ezért remek lehetőséget kínál a magyar olvasó számára, hogy betekintést nyerjen a jelen legfrissebb irodalomértéssel kapcsolatos elemzéseibe.

(Akadémiai Kiadó, 2010, 312 oldal)